

Τα παιδιά του Ποσειδώνα κατοίκησαν στην Ατλαντίδα λέει ο ένας μύθος, ο εγγονός του Ποσειδώνα δημιούργησε την αποικία της Καλλίστης λέει ο άλλος:

Η όμορφη Λιβύη προκάλεσε τον ερωτικό πόθο του Ποσειδώνα κι από την ένωσή τους γεννήθηκαν ο Βήλος (ο Βάαλ των Βαβυλώνιων) κι ο Αγήνορας. Ξέρουμε τη συνέχεια: Ο Αγήνορας απέκτησε παιδιά την Ευρώπη και τρεις γιους, ανάμεσα στους οποίους ο Κάδμος. Ο Δίας έκλεψε την Ευρώπη κι ο Αγήνορας έστειλε τους γιους του να τη βρουν. Οι δυο δεν πήγαν πολύ μακριά. Ο Κάδμος συνέχισε να ψάχνει παίρνοντας το ίδιο δρομολόγιο που ακολούθησε σε άλλη παραπλήσια εποχή ο Δαναός. Πέρασε από τη Ρόδο κι έπλευσε δυτικά. Ένα πανέμορφο νησί τον μάγεψε και στάθηκε για λίγο. Ήταν η Θήρα, που τη βάφτισε Καλλίστη (Ωραιοτάτη). Εγγονός της Λιβύης και του Ποσειδώνα, ίδρυσε αποικία στο νησί όπου άφησε αρχηγό τον συγγενή του Μεβλίαρο, αναγκασμένος ο ίδιος να συνεχίσει. Ο Ερατοσθένης υπολογίζει πως αυτό πρέπει να έγινε το 1313 π.Χ. αλλά σίγουρα κάνει λάθος. Η αδερφή του Κάδμου ήταν μητέρα του Μίνωα κι ο Μίνωας βασιλεύσε πριν από την καταστροφή της Κνωσού, που προκάλεσε η έκρηξη του ηφαιστείου.

Αν ο χάρτης της Ατλαντίδας τοποθετηθεί πάνω στον χάρτη της Σαντορίνης, θα γίνουν πράγματα μαγικά. «Εδώ είναι η χαμένη Ατλαντίδα», επιμένει η φωνή του καθηγητή Γαλανόπουλου. «Δεν είναι», απαντά του Μαρινάτου που γράφει:

«Ενεθυμήθην παραδόσεις ως η του Δαναού, όστις είχεν έλθει και είχε βασιλεύσει εις την Ελλάδα εξ Αιγύπτου. Είναι λοιπόν η Θήρα το κέντρον ή εν των κέντρων στενοτάτων σχέσεων προς την Λιβύην; Είναι μόνον απλή υποτροπή ο αποικισμός της Κυρήνης εκ Θήρας; Είναι ιστορικός ο πυρήν του Αργοναυτικού μύθου;».

Τι λέει ο μύθος; Μα, πως μετά τη φυγή από την Αία, οι Αργοναύτες με τον Ιάσωνα και τη Μήδεια περιέπλεαν τις ακτές της Λιβύης, όταν ξαφνικά σηκώθηκε κύμα φοβερό και τους πέταξε στο εσωτερικό της χώρας αλλά πάλι σε νερό. Βρέθηκαν στην Τριτωνίδα λίμνη. Ο Τρίτωνας παρουσιάστηκε, τους βοήθησε να ξαναβγούν στη Μεσόγειο κι έδωσε στον Αργοναύτη Εύφημο ένα σβώλο λιβυκής γης, σημάδι πώς οι απόγονοί του θα βασιλεύαν στη Λιβύη. Πέρασαν από την Κρήτη, όπου ο γίγαντας Τάλως τους πετροβολούσε, ώσπου τον εξόντωσε η Μήδεια, κι ανοίχτηκαν στο Αιγαίο. Πυκνό σκοτάδι κάλυψε τα πάντα μέρα μεσημέρι. Ο θεός Απόλλων έκανε να φανεί φως, ώστε ν' αντικρύσουν μπροστά τους στεριά. Είναι το νησί που οι ίδιοι, εξαιτίας του γεγονότος, το ονόμασαν Ανάφη. Ο Εύφημος, θυμήθηκε το σβώλο της λιβυκής γης, που του είχε δώσει ο Τρίτωνας, και τον πέταξε στη θάλασσα. Από τα νερά, ένα νησί αναδύθηκε: Η Θήρα! Αν η έκρηξη του ηφαιστείου την είχε

όλη εξαφανίσει, η άλλοτε Καλλίστη μπόρεσε πάλι να αναδυθεί πάνω από το κύμα. Ο Ερατοσθένης υπολογίζει πως αυτό έγινε το 1225 π.Χ. Περίπου εξακόσια χρόνια αργότερα, στα 640 π.Χ., ο Σαντορινιός ήρωας, Βάττος, απόγονος του μυθικού Εύφημου, δημιούργησε στις ακτές της αρχαίας Λιβύης την αποικία Κυρήνη.

Παλιρροϊκό κύμα, σκοτάδι μέρα μεσημέρι, ανάδυση νησιού μέσα από τα νερά του πελάγους κι όλ' αυτά, όταν ο χάλκινος γίγαντας Τάλως πεθαίνει μαζί με την εποχή του χαλκού! Κάδμος, χώμα από τη Λιβύη, πανάρχαιες σχέσεις Αιγαίου και Αφρικής. Και μια χαμένη στην ηφαιστειακή στάχτη μικρογραφία που μιλά για όλα αυτά. Είναι η βυθισμένη Ατλαντίδα; Είναι ένα επαρχιακό διοικητικό κέντρο της μινωικής θαλασσοκρατορίας;

Όμως, σύμφωνα με τους μύθους, η χαμένη Ατλαντίδα μπορεί να βρίσκεται οπουδήποτε στο Αιγαίο. Ή στην ίδια την Αίγυπτο, απ' όπου ξεκίνησε ο μύθος!

Απόδειξη οι δέκα πληγές του φαραώ! Συνέβησαν επί φαραώ Τουτμές ή Θούθμωσι Γ', όπως τον αναφέρει ο Ηρόδοτος. Βασιλεύσε από το 1479 ως το 1447 π.Χ. Άρα μέσα στην κρίσιμη περίοδο, όπως αρχικά λογίζοταν.

Ελάχιστες γραπτές πηγές έχουν διασωθεί από την εποχή της 18ης δυναστείας των φαραώ που κυριάρχησε στην Αίγυπτο από το 1570 ως το 1320 π.Χ. Όμως, δυο πάπυροι πιο πρόσφατης εποχής, που σήμερα φυλάγονται στο μουσείο Λέιντεν της Ολλανδίας ο ένας και στο Ερμιτάζ της Πετρούπολης ο άλλος, μεταφέρουν την ανάμνηση του θανατικού που χτύπησε ανελέητα τη χώρα του Νείλου «επί εννέα ημέρες και εννέα νύχτες»:

«Η χώρα ερημώθηκε για πάντα», γράφει. «Ο ήλιος σκοτείνιασε και πια δε λάμπει... Έγινε αίμα το ποτάμι και βρόμισαν το νερά... Ω! Ας σταματούσε η γη να τραντάζεται κι ας μην ακουγόταν πια ο τρομερός κρότος... Φωτιά και στάχτη βρέχει ο ουρανός... Οι πόλεις αφανίστηκαν... Οι σοδειές χάθηκαν... Τα ζώα πεθαίνουν... Πείνα κι αρρώστιες έπεσαν στη γη...».

Στην Έξοδο, το δεύτερο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, συγγραφέας του οποίου αναφέρεται ο ίδιος ο Μωϋσής και που περιγράφει το πώς ο λαός του Ισραήλ μπόρεσε να φύγει από την Αίγυπτο, διαβάζουμε σε διάφορα σημεία:

«... και υψώσας ο Ααρών την ράβδον, εκτύπησε τα ύδατα του ποταμού (...) και μετεβλήθησαν εις αίμα πάντα τα ύδατα του ποταμού. Και τα ψάρια τα εν τω ποταμώ πάντα ετελεύτησαν και ο ποταμός εβρόμισεν, ώστε οι Αιγύπτιοι δεν ηδύναντο να πίωνσιν ύδωρ εκ του ποταμού ° και ήτο αίμα καθ' όλην την γην της Αιγύπτου...».

□ «... και απέθανον πάντα τα κτήνη των Αιγυπτίων...».

«... και εσκόρπισεν την στάκτην ο Μωϋσής προς τον ουρανόν και έγινε καύσις αναδίδουσα ελκώδη εξανθήματα επί τους ανθρώπους και επί τα κτήνη...».

«... και ο Κύριος έπεμψε βροντάς και χάλαζαν και διέτρεχε το πυρ επί την γην της Αιγύπτου ° ώστε ήτο χάλαζα και πυρ φλογίζον εν τη χαλάζη, χάλαζα βαρεία η οποία δεν έγινε ποτέ εφ' όλην την γην της Αιγύπτου αφού κατεστάθη έθνος. Και επάταξεν η χάλαζα εν πάση τη γη της Αιγύπτου παν το εν τοις αγροίς, από ανθρώπους έως κτήνους ° και πάντα τον χόρτον του αγρού επάταξεν η χάλαζα και πάντα τα δένδρα του αγρού συνέτριψεν...».

«... και εξέτεινεν ο Μωϋσής την χείρα αυτού προς τον ουρανόν και έγινε σκότος πυκνόν εφ' όλην την γην της Αιγύπτου τρεις ημέρας. Δεν έβλεπεν ο εις τον άλλον ° ουδέ εσηκώθη τις από του τόπου αυτού επί τρεις ημέρας...».

«... κατά δε το μεσονύκτιον ο Κύριος επάταξε παν πρωτότοκον εν τη γη της Αιγύπτου ° από τον πρωτότοκον του Φαραώ, όστις κάθηται επί του θρόνου αυτού, έως τον πρωτότοκον του αιχμαλώτου του εν τω δεσμωτηρίω ° και πάντα τα πρωτότοκα των κτηνών. Και εσηκώθη ο Φαραώ την νύκτα, αυτός και πάντες οι θεράποντες αυτού και πάντες οι Αιγύπτιοι και έγινε βοή μεγάλη εν τη Αιγύπτω διότι δεν ήτο οικία εις την οποίαν δεν υπήρχε νεκρός...».

Οι δέκα πληγές έπεισαν τον φαραώ να επιτρέψει την Έξοδο στους Ισραηλίτες. Διαβάζουμε, σχετικά, στο ομώνυμο βιβλίο (ΙΓ' 21, 22):

«... ο δε Κύριος προεπορεύετο αυτών την ημέραν εν στύλω νεφέλης, δια να οδηγεί αυτούς

εν τη οδώ την δε νύκτα εν στύλω πυρός δια να φέγγει εις αυτούς ° ώστε να οδοιπορώσι ημέραν και νύκτα ° δεν απεμάκρυνεν από της όψεως του λαού τον στύλον της νεφέλης την ημέραν, ούτε τον στύλον του πυρός την νύκτα...».

Το απόσπασμα έδωσε λαβή σε ορισμένους να θεωρήσουν ότι οι Ισραηλίτες έβλεπαν τη νύκτα τις λάμπεις από τις εκρήξεις του ηφαιστείου της Θήρας. Η χρονολόγηση της εξόδου τους βοηθά, καθώς το «Βιβλίο των βασιλέων» γράφει ότι ο Σολομών βασίλευσε 480 χρόνια μετά τη φυγή από την Αίγυπτο και η βασιλεία του τοποθετείται στο 970 π.Χ. Συν 480 χρόνια, βγάζει 1450 π.Χ. Στον πάπυρο, που βρίσκεται στην Ολλανδία, αναφέρεται ότι ο στρατός των Αιγυπτίων καταστράφηκε κι ο ίδιος ο φαραώ πνίγηκε από πελώριο κύμα. Το ίδιο αναφέρεται και στην Έξοδο. Ο Αιγύπτιος μονάρχης μετάνιωσε, που επέτρεψε τη φυγή, κι έστειλε τα στρατεύματα να τους φέρουν πίσω. Τότε, περιγράφει η Έξοδος, σφοδρός ανατολικός άνεμος έκανε τη θάλασσα να χωριστεί στα δύο κι αποκαλύφθηκε ένα πέρασμα στεριάς με τα νερά να υψώνονται δεξιά κι αριστερά σαν τείχη. Οι Ισραηλίτες πέρασαν απέναντι αλλά και οι διώκτες χύθηκαν ξοπίσω τους. Όταν ολόκληρο το στράτευμα, άμαξες και ιππικό, μπήκε στο πέρασμα, ο Μωϋσής «*εξέτεινε την χείρα αυτού*» και η θάλασσα ενώθηκε πάλι κι έπνιξε τους Αιγύπτιους. «*Δεν έμεινεν ουδέ εις*».

Ο καθηγητής Άγγελος Γαλανόπουλος πιστεύει ότι όλα αυτά έχουν την ερμηνεία τους, αρκεί να μετατοπίσουμε πιο ανατολικά το σημείο της διάβασης των Ισραηλιτών: Η κατακρήμνιση της κορυφής του ηφαιστείου της Σαντορίνης στο βυθό δημιούργησε πελώρια αναταραχή. Η θάλασσα αποτραβήχτηκε για είκοσι λεπτά, αποκαλύπτοντας αυτό που ονομάστηκε πέρασμα. Ο χρόνος ήταν αρκετός για να διαβεί ο κύριος όγκος των φυγάδων. Όμως, είκοσι λεπτά αργότερα, ήρθε το τεράστιο παλιρροϊκό κύμα κι έπνιξε κι αυτούς μέσα στο πέρασμα κι όσους ακόμη υπήρχαν στην ακτή. Στους Ψαλμούς, βρίσκουμε το αναγγελλλόμενο αίσιο μέλλον: «*Ο Κύριος είπε... Θέλω επαναφέρει τον λαόν μου εκ των βαθέων της θαλάσσης...*».

Αν, όμως, αυτά συνέβησαν στην Αίγυπτο, εύκολα κάποιος μπορεί να υποθέσει τι έγινε στο Αιγαίο. Είναι δυνατό, ποτέ να μην υπήρξε Ατλαντίδα κι όλα όσα σχετίζονται με αυτήν να τα δημιούργησε η ανάμνηση της έκρηξης; Ή μήπως όλα ξεκίνησαν κάπου αλλού και μεταφέρθηκαν στον αιγαιακό χώρο ακολουθώντας τη διακίνηση ιδεών και δοξασιών; Κάπως έτσι δεν ήρθε στην Ελλάδα η Αφροδίτη;

Γύρω στα 1850, ένας γλωσσολόγος ανακάλυψε ότι Ασσύριοι και Βαβυλώνιοι σημίτες είχαν δανειστεί τη σφηνοειδή γραφή από προγενέστερο άγνωστο μη σημιτικό λαό. Περίπου τον ίδιο καιρό, άλλοι ερευνητές εντόπισαν στα ερείπια της Βαβυλώνας επιγραφές γραμμένες στην προσημιτική αυτή γλώσσα και μεταφρασμένες στα βαβυλωνιακά. Για να μπορούν να συνεννοούνται, βάφτισαν τον άγνωστο λαό «Σουμέριους» και τη γλώσσα του «σουμεριακή». Σκαλίζοντας τη γη δεξιά κι αριστερά στις όχθες του Ευφράτη, στο τμήμα της κοιλάδας αμέσως πριν να ενωθεί με τον ποταμό Τίγρη, δυο Άγγλοι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν τις πόλεις Ουρ, Εριντού και Ουρούκ. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ένας Γάλλος αρχαιολόγος ανακάλυψε τα ερείπια της πόλης Λαγκάς, περίπου στο μέσο της κοιλάδας. Μαζί, βρήκε επιγραφές που αναφέρονταν στη δράση άγνωστων ως τότε βασιλιάδων. Ως τα 1930, το παζλ είχε περίπου συμπληρωθεί. Στις πόλεις αυτές και σε άλλες γειτονικές, μεγαλούργησε ο λαός, στον οποίο ανήκε η «προβαβυλωνιακή» γλώσσα: Οι Σουμέριοι, όπως τους βάφτισαν. Ένας λαός για τον οποίο οι αρχαίοι Έλληνες, ο Σόλων, ο Πλάτων και ο ιστορικός Ηρόδοτος δεν είχαν ακούσει λέξη. Ζούσε στην κοιλάδα του Τίγρη και του Ευφράτη, πάνω από τον μυχό του Περσικού κόλπου, δυτικά των οροπεδίων του Ελάμ και νότια της περιοχής του Ακκάδ (όπου αργότερα έμελλε να ιδρυθεί η Βαβυλώνα), στα όρια του σημερινού Ιράκ περίπου εκεί που συνορεύει με το Κουβέιτ. Η χώρα περιβαλλόταν από δυο ποτάμια, τον Τίγρη και τον Ευφράτη, και κάλλιστα μπορούσε να λογιστεί «νησί μέσα στην έρημο».

Τότε είναι που κάποιος θυμήθηκε τον Βαβυλώνιο ιστορικό Μπερόζ ο οποίος, γύρω στα 250 π.Χ., έγραψε την ιστορία της πατρίδας του. Ανέφερε και τους θρύλους για μια φυλή τεράτων που κάποιος Οανές οδήγησε από την περιοχή του Περσικού κόλπου, διδάσκοντας στους ανθρώπους την καλλιέργεια της γης, την επεξεργασία των μετάλλων και την γραφή, καθώς και «καθετί που κάνει τη ζωή πιο ευχάριστη». Λίγο λίγο, αποκαλύφθηκε ότι τα γράμματα, οι τέχνες, η θρησκεία και οι θρύλοι των Βαβυλωνίων δεν ήταν τίποτε άλλο από μια επεξεργασμένη συνέχεια του πολιτισμού των Σουμερίων. Και όχι μόνον αυτό.

Οι προαιώνιοι θεοί των Σουμερίων, με τον καιρό, ήρθαν αντιμέτωποι με την ανάπτυξη του κράτους και της κεντρικής διοίκησης των Βαβυλωνίων. Η θεά Ιστάρ (μελλοντική Αφροδίτη και Δήμητρα των Ελλήνων) επέζησε. Είχε, όμως, να αντιπαλέσει με τον Ήλιο της Βαβυλώνας, τον ακατανίκητο Μαρντούκ, που το ιερατείο τον επέβαλε ως Βάαλ Μαρντούκ, θεό Μαρντούκ, Βήλο για τους Έλληνες. Σε μια φοβερή μάχη μέχρι θανάτου, ο Βάαλ Μαρντούκ εξολόθρευσε τις δυνάμεις του Χάους, δημιούργησε Ουρανό και Γη, πήρε χώμα και το έπλασε με το αίμα του σμιλεύοντας τον άνθρωπο για να έχει κάποιους να τον υπηρετούν και μεταβλήθηκε σε θεό της γης, όπου επέστρεφαν όλοι μετά τον θάνατό τους. Οι άνθρωποι, αρχικά, ήταν άγριοι κι απολίτιστοι και χρειάστηκε να εμφανιστεί από τη θάλασσα ο σοφός Οανές, μια αρσενική γοργόνα που, σαν πρόδρομος του Προμηθέα, τους δίδαξε τον πολιτισμό. Κάπου, όμως, οι άνθρωποι ξεστράτισαν και οι θεοί αποφάσισαν να

τους εξολοθρεύσουν. Ευτυχώς για την ανθρωπότητα, ο θεός της σοφίας, ο Έα, πρόλαβε τα νέα στον ενάρετο Σαμάς Ναμπιστίμ, που κατασκεύασε έγκαιρα μια κιβωτό, πήρε και τη γυναίκα του και κλείστηκαν μέσα. Ο κατακλυσμός, που ακολούθησε, βύθισε τα πάντα στο νερό κι έφερε τέτοιο αφανισμό, που ακόμα και οι ίδιοι οι θεοί το μετάνιωσαν. Δεν είχαν μάθει για την κιβωτό των μοναδικών διασωθέντων. Όταν ο Σαμάς Ναμπιστίμ κατάλαβε πως τα νερά αποτραβήχτηκαν, βγήκε από την κιβωτό και διαπίστωσε πως βρισκόταν αραγμένος στην κορφή του βουνού Νιζιρ. Καλού κακού, έστειλε ένα περιστέρι να μάθει, αν όλα ήταν ήσυχα. Μετά, θυσίασε στους θεούς, που δέχτηκαν την προσφορά με ευχάριστη έκπληξη. Για τους κυνηγούς της Ατλαντίδας ήταν οι μόνοι που επέζησαν από την καταστροφή της χαμένης πολιτείας.

Υπάρχουν και εκείνοι που συνδέουν τους Σουμέριους με τους Άτλαντες, υποθέτοντας ότι αυτοί ήταν που επιτέθηκαν στην Αίγυπτο κι όχι οι απόγονοι του Ποσειδώνα. Έστω κι αν οι Άτλαντες υποτίθεται ότι ήρθαν από τη Δύση. Επειδή, κάποια στιγμή, οι Σουμέριοι απλώθηκαν ως τη Μεσόγειο. Και διότι ο Ηρόδοτος είχε γράψει ότι τον Ινδικό ωκεανό, παλαιότερα, τον αποκαλούσαν «Ατλαντικό».

Από το 2600 π.Χ., ο πολιτισμός των Σουμερίων είχε ήδη φθάσει σε τόσο υψηλό επίπεδο, που επέτρεπε να υπάρχουν βασιλιάδες τόσοι, όσες και οι πόλεις. Οι πρώτες πόλεις κράτη στην ιστορία του ανθρώπου: Ουρ με τη μοναδική βασιλική νεκρόπολη της, Ουρούκ, Κις, Λαγκάς, Εριντού, Νιπούρ, Ούμα και άλλες σε διαρκή μεταξύ τους αντιπαλότητα, εχθρότητα και ένοπλη διαμάχη. Σε όλες, κοινός απόλυτος μονάρχης βασίλευε ο θεός. Οι κοσμικοί ηγέτες δεν ήταν παρά οι διαπιστευμένοι εκπρόσωποι (πατέσι ή ισάκ) του θεού που τον συντρόφευε η θεά Ιστάρ, πρότυπο της κατοπινής βαβυλωνιακής αντίστοιχης. Η σεξουαλική ζωή του θεϊκού ζευγαριού άλλωστε είναι αυτή που γονιμοποιεί ή προστατεύει τη γονιμότητα ανθρώπων, ζώων και γης. Γι' αυτό, καθήκον του πιστού είναι να υποτάσσεται στη θέληση των θεών, την οποία πληροφορείται από τα μαντεία. Με τη συμμόρφωση στη θεϊκή θέληση και την εκτέλεση των λατρευτικών του καθηκόντων, κύριο από τα οποία είναι η προσφορά σφαγίων στους θεούς, ο πιστός έχει την πιθανότητα να αποκτήσει τα αγαθά του μάταιου αυτού κόσμου, μια και για μετά θάνατο ζωή ακόμα δε γίνεται λόγος.

Ολόκληρη αυτή η λατρευτική διαδικασία προϋπέθετε την ύπαρξη ενός πολυπρόσωπου ιερατείου με γραφειοκρατική οργάνωση και ιεραρχία, που πλούτιζε από τις θυσίες, καθώς του αναλογούσε το ένα δέκατο από τις προσφορές, από τα θρησκευτικά ιδρύματα (κυρίως μαντεία) και από το μερίδιο του θεού στα λάφυρα των νικηφόρων πολέμων. Ουσιαστικά, το ιερατείο αποτελούσε βασικό μοχλό της οικονομικής ζωής του κράτους. Ο βασιλιάς εκπρόσωπος του θεού επί της γης είναι ταυτόχρονα θρησκευτικός, πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης, επικεφαλής αντίστοιχων υπηρεσιών. Και συνήθως βρίσκεται σε πόλεμο με τους γείτονες. Ο στρατός αποτελείται από πεζικό και τετράτροχα άρματα

μάχης, με όπλα τον πέλεκυ και το ακόντιο αλλά αγνοεί το τόξο. Μέσα από τους αδιάκοπους πολέμους και την προσωρινή επικράτηση της μιας πόλης επί των άλλων, με διαρκή την εναλλαγή των κυρίαρχων, εκεί γύρω στα 2600 π.Χ. ξεχώρισαν δυο πόλοι δύναμης: Της Ουρ και του Λαγκάς, κάτι σαν τις μετέπειτα ελληνικές ανταγωνιζόμενες Αθήνα και Σπάρτη. Τα χρόνια εκείνα, η Ουρ ήταν πάμπλουτη, απ' όσα μαρτυρούν οι θησαυροί στις νεκροπόλεις της. Μεσολάβησε η περίοδος των κατακλισμών και των πλημμυρών, με την Ουρ να επιβιώνει (με κάποιον Μεσ Ανιπαντά ιδρυτή δυναστείας γύρω στα 2470 π.Χ.) αλλά να βλέπει μέσα από την υλή της κοιλάδας να ξεπροβάλλει απειλητική δύναμη το Λαγκάς.

Η εκεί δυναστεία του Ουρνανσέ ξεκίνησε γύρω στα 2450 π.Χ. και αριθμήσε δέκα βασιλιάδες - πατέσι. Ο τρίτος από αυτούς εκστράτευσε εναντίον της Ουρ, ανέτρεψε τον εκεί βασιλιά - πατέσι κι έπειτα στράφηκε εναντίον της Ούμα. Οι επόμενοι, αντιμετώπισαν εσωτερικές ταραχές με αποτέλεσμα η εξουσία να περάσει στο ιερατείο, παραμερίζοντας τους «επί γης εκπροσώπους του θεού». Στον θρόνο του Λαγκάς ανέβηκαν διαδοχικά τρεις αρχιερείς, σωστοί εκμεταλλευτές και καταπιεστές του λαού, ουσιαστικά ληστές των θησαυρών του ναού, τον οποίο υποτίθεται ότι υπηρετούσαν. Με όλα αυτά, επιδρομείς από τα ανατολικά οροπέδια του Ελάμ βρήκαν ευκαιρία να εισβάλλουν κάθε τόσο, να λεηλατούν και να αποχωρούν. Μόνη λύση για τον λαό έμεινε η ένοπλη επανάσταση. Με επικεφαλής τον Ουρουκατζίνα, έναν απλό αλλά εμπνευσμένο υπάλληλο, οι Σουμέριοι του Λαγκάς ξεσηκώθηκαν, ανέτρεψαν το ιερατείο και επέβαλαν τον περιορισμό των προνομίων του. Ο Ουρουκατζίνα έγινε πατέσι, με πρώτο μέτρο το δικαίωμα των ακτημόνων να αποκτήσουν δική τους γη. Δεν πρόλαβε να χαρεί τον θρόνο. Ο πατέσι της Ούμα, Λουγγάλ Ζαγγιτζί, εισέβαλε στο Λαγκάς κι ανέτρεψε τον Ουρουκατζίνα, καταστρέφοντας την πόλη. Γράφει ο Σουμέριος ποιητής:

«Για την πόλη, αλίμονο, για τους κατεστραμμένους θησαυρούς της η ψυχή μου αναστενάζει.

Για τη συνοικία Γκιρσού, αλίμονο, για τους θησαυρούς της η ψυχή μου αναστενάζει.

Σ

την ιερή Γκιρσού τα παιδιά θρηνούν.

Μέσα στον υπέροχο ναό πάτησε το πόδι του ο εισβολέας,

άρπαξε από τον ναό τη σεπτή Βασίλισσα.

Ω θλιμμένη Κυρά της πόλης μου, πότε θα ξανάρθεις;».

Μετά, ο Λουγγάλ Ζαγγιτζι κατέλαβε στη σειρά την Ουρούκ κι όλες τις άλλες και συνέχισε, βγαίνοντας από τα νοητά όρια της Σουμερίας, επεκτείνοντας συνεχώς την επικράτειά του. Στα 2225 π.Χ. έμοιαζε ιδρυτής μιας μεγάλης αυτοκρατορίας από τον Περσικό κόλπο ως τη Μεσόγειο, με τις πόλεις κράτη υποταγμένες κάτω από το σκήπτρο του, μαζί με όλους τους λαούς που βρέθηκαν στον δρόμο του.

Οι οπαδοί της θεωρίας που ταυτίζει τους Σουμέριους με τους Άτλαντες θεωρούν ότι η επικράτεια του Λουγγάλ Ζαγγιτζι εκτεινόταν ως τα νότια του όρους Ταύρου στην Καππαδοκία, κατείχε την Παλαιστίνη και απειλούσε το Δέλτα του Νείλου. Υποθέτουν ότι τεράστια στρατιά Σουμερίων κινήθηκε παραλιακά, ενώ ένας στόλος έπλεε παράλληλα. Οι επιδρομείς αναχαιτίστηκαν στην περιοχή της Σάιδας, που λογιζόταν αθηναϊκή αποικία στα κλασικά χρόνια. Οπότε, υποτίθεται ότι οι Αιγύπτιοι ιερείς, για να κολακεύσουν τον Σόλωνα, μίλησαν για συμβολή Αθηναίων στην καταστροφή των Ατλάντων.

Όμως, οι πηγές αλλιώς περιγράφουν την πτώση των Σουμερίων: Έπαψαν να ζουν απομονωμένοι στη μεγάλη κοιλάδα που βγάζει στον μυχό του Περσικού κόλπου, όπου, εκτός από τις μεταξύ τους συρράξεις, το μόνο που αντιμετώπιζαν ήταν οι επιδρομές από το Ελάμ. Ενώθηκαν σε μια απέραντη αλλά εύθραυστη επικράτεια. Τους ίδιους καιρούς, οι περιοχές στον Βορρά πλημμύριζαν από νέους λαούς, τους σημίτες. Από την Άνω Συρία, επεκτείνονταν κι απλώνονταν κι έστηναν νέες εγκαταστάσεις. Κι όσο ο Λουγγάλ Ζαγγιτζι έστηνε την αυτοκρατορία του, οι σημίτες πλημμύριζαν το Ακκάδ. Γύρω στα 2236 π.Χ. απέκτησαν βασιλιά τον Σαργκόν Α', γιο μιας πόρνης από τη σουμεριακή πόλη Κις. Σε κάποιο κείμενο, αιώνες πριν από τον Μωϋσή, φέρεται ο ίδιος να αφηγείται:

«Η φτωχή και απλή μητέρα μου με έφερε στον κόσμο κρυφά, με έβαλε σε ένα καλάθι από καλάμια κι έκλεισε το άνοιγμα με πίσσα». Αφησε το καλάθι να το πάρει το ποτάμι. Τον περισυνέλεξε και τον ανέθρεψε ένας υπηρέτης. Μεγαλώνοντας, έγινε οινοχόος του βασιλιά, τον οποίο, ευκαιρίας δοθείσης, ανέθρεψε.

Επικεφαλής των σημιτών, ο Σουμέριος Σαργκόν συγκρούστηκε με τον Λουγγάλ Ζαγγιτζι, τον κατανίκησε και κληρονόμησε την αυτοκρατορία του. Συνέχισε ανατολικά κι έφτασε ως τα κατοπινά περσικά Σούσα. Ονομάστηκε Σαργκόν Α' ο Μέγας κι έγινε αιτία να απλωθούν παντού οι σημιτικοί πληθυσμοί. Ολόκληρος ο 22ος π.Χ. αιώνας (κυρίως από το 2180 ως το

2120) εξαντλήθηκε στον εκσημιτισμό του Ακκάδ, της Σουμερίας και του Ελάμ. Με την αυτοκρατορία να ξαναδιαλύεται και την περιοχή λίγο λίγο να επιστρέφει στην κατάσταση των πόλεων κρατών. Στα 2038, η πόλη Ουρ είχε ξαναγεννηθεί κι είχε πάλι επικρατήσει επί των άλλων. Οι καταλήψεις ολοκληρώθηκαν ως τα 1973 π.Χ. Μόνο που πια, οι Σουμέριοι αποτελούσαν μια μικρή μειοψηφία στο πέλαγος των σημιτών. Οι οποίοι ζητούσαν μερίδιο και συμμετοχή στην πολυδαίδαλη γραφειοκρατική διοίκηση. Οι επαναστάσεις διαδέχονταν η μια την άλλη. Συμπληρώθηκαν από τις επιδρομές Αμοριτών και Ελαμιτών. Για 25 χρόνια, ο τελευταίος Σουμέριος βασιλιάς, ο Ιβί Σιν, αμυνόταν ενάντια στους εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς του. Στα 1931 π.Χ., οι Ελαμίτες πήραν την Ουρ.

Κλαίει για την θεά του ο ποιητής:
εχθρός με άρπαξε με βρόμικα χέρια,

«Ο

τα χέρια του μ' άρπαξαν και πεθαίνω από φόβο.
εγώ η άτυχη! Δε με σεβάστηκε καθόλου,

Ω

με γύμνωσε κι έντυσε με τα ρούχα μου τη γυναίκα του,

μου έβγαλε τα κοσμήματα και στόλισε μ' αυτά τη αδελφή του.

Τώρα πατάω το χώμα της αυλής του. Με κυνήγησε μέσα στο ιερό μου.
Αλίμονο, με καταδίωξε μέσα στον ναό μου, μ' έκανε να τρέμω από τον φόβο,

εκεί, μέσα στο ίδιο μου το σπίτι

κι όπως το περιστέρι που κουρνιάζει στο δοκάρι χτυπώντας τα φτερά,

σαν μια κουκουβάγια που φτερουγίζει μέσα στη σπηλιά της,

με κυνήγησε από τον ναό μου σαν ένα πουλί.

Από την πόλη μου σαν ένα πουλί με κυνήγησε κι αναστέναζα

πολύ μακριά, πολύ πίσω μου είναι ο νους μου...».

Ο Ιβί Σιν σύρθηκε αιχμάλωτος στο Ελάμ. Κανένας δεν ξανάκουσε γι' αυτόν. Κανένας δεν ξανάκουσε για τη Σουμερία, καθώς στον Βορρά ανδρωνόταν το σημαντικό κράτος των Βαβυλωνίων, που απλώθηκε, κατάκτησε όλη τη χώρα και σκέπασε με πέπλο λησμονιάς τον πανάρχαιο πολιτισμό, που κληρονόμησε, αφομοίωσε κι ανέπτυξε.

Οι Σουμέριοι χάθηκαν για περίπου 4000 χρόνια. Η επιστήμη τους ανακάλυψε και τους ξέθαψε στο δεύτερο μισό του ΙΘ' αιώνα, μόλις πριν από 160 χρόνια. Ήταν η εποχή, κατά την οποία θέρειψε και το κυνήγι της χαμένης Ατλαντίδας.

Σεισμοί και καταποντισμοί

Καταποντισμένες πολιτείες όμως υπήρξαν και αλλού. Στο Αιγαίο, οι περιπτώσεις της Κρήτης και της Σαντορίνης δεν είναι οι μοναδικές, για τις οποίες με αρχαιολογικά τεκμηριωμένα στοιχεία γνωρίζουμε ότι αφανίστηκαν. Οι ανασκαφές στην Αγία Ειρήνη της Τζιάς και στο Καστρί των Κυθήρων έδειξαν ότι και εκεί υπήρχαν ακμαίοι μινωικοί οικισμοί, που καταστράφηκαν από τις συνέπειες της έκρηξης και εγκαταλείφθηκαν. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης δέχονται ότι η έκρηξη του ηφαιστείου αποτέλεσε τον ιστορικό πυρήνα για τη δημιουργία του μύθου της Ατλαντίδας, καθώς στοιχεία του προϋπήρχαν, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν ταυτίζουν τα ευρήματα της Σαντορίνης με τη χαμένη πολιτεία. Πιστεύουν ότι εκεί αναπτύχθηκε μια ευημερούσα κοινωνία εξαιτίας του λιμανιού, της έδρας κάποιου τοπάρχη και του διαμετακομιστικού εμπορίου.

Εκφράζοντας τους υποστηρικτές της άποψης, που ταυτίζει τη Σαντορίνη με την Ατλαντίδα,

ο καθηγητής Γαλανόπουλος επιστράτευσε πλήθος γεωλογικά, φιλολογικά, μυθολογικά και άλλα στοιχεία που καταγράφηκαν σε τουλάχιστον τέσσερα συγγράμματά του. Η Σαντορίνη, όχι μόνον είναι η καταποντισμένη Ατλαντίδα, αλλά και η αιτία να ερμηνευτούν πλήθος ιστορίες, που τις κατατάσσαμε στη σφαίρα του μύθου και του θαύματος: Η ιστορία με τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα και της Πύρρας, οι πληγές του φαραώ, η διάβαση των Ισραηλιτών από την Ερυθρά θάλασσα είναι μερικά από τα γεγονότα που μπορούν να βρουν εξήγηση στην τρομακτική έκρηξη του ηφαιστείου...

Οι θρύλοι, όμως, ξεπηδούσαν από το πανάρχαιο σκοτεινό παρελθόν. Από πού κι έπειτα έπρεπε να ψάξουν; Οι πολλοί συμφώνησαν: Από την αρχή.

Στα 1999, με οδηγό ένα βιβλίο των Αμερικανών γεωλόγων Ουίλιαμ Ράιαν και Ουόλτερ Πίτμαν για τον «Κατακλυσμό του Νώε», ο ωκεανογράφος Ρόμπερτ Μπάλαρντ (παγκόσμια γνωστός από το 1985, όταν ανακάλυψε το ναυάγιο του «Τιτανικού») οδηγήθηκε στον Εύξεινο Πόντο, εντόπισε μια πανάρχαια και τώρα βυθισμένη ακτογραμμή κι επιβεβαίωσε έτσι την παγωμένη άποψη για τις γεωλογικές μεταμορφώσεις της περιοχής. Πρόσθεσε όμως ότι η αποστολή του κατέληξε στο συμπέρασμα πως όντως ο κατακλυσμός του Νώε υπήρξε και πως ταυτίζεται με τα γεωλογικά γεγονότα της Μαύρης Θάλασσας. Συμπέρασμα αυθαίρετο καθώς υπήρξαν όχι ένας αλλά πολλοί κατακλυσμοί, ενώ παραμένει άγνωστο αν κάποιος από αυτούς (και ποιος απ' όλους) ήταν πραγματικά «του Νώε».

Τα γεγονότα που περιγράφει ο Μπάλαρντ, τα τοποθετεί στα 7.600 χρόνια πριν από την εποχή μας. Τα είχε περιγράψει (πολύ πριν από το 1970) και ο Έλληνας καθηγητής Ιωάννης Μελέντης, τοποθετώντας τα στα 12.000 χρόνια πριν από την εποχή μας: «Την εποχή των παγετώνων, η επιφάνεια της Μεσογείου βρισκόταν γύρω στα διακόσια μέτρα χαμηλότερα από εκεί που βρίσκεται σήμερα. Ο Εύξεινος Πόντος δεν ήταν παρά μια λεκάνη, στην οποία έχυναν τα νερά τους ο Δούναβης, ο Δνείπερος και ο Ντον. Ανάμεσα στον Εύξεινο και το Αιγαίο, στη θέση του Βοσπόρου, μια ακόμα λίμνη υπήρχε. Όταν έλιωσαν οι πάγοι, η στάθμη της Μεσογείου άρχισε ν' ανεβαίνει, η θάλασσα απλωνόταν «κατακτώντας» την ξηρά. Πρώτα «κυρίευσε» τον Βόσπορο κι έπειτα έφτασε ως τον Εύξεινο, του οποίου η επιφάνεια βρισκόταν «χαμηλότερα».

Το τι έγινε τότε, το περιγράφει ο Ρόμπερτ Μπάλαρντ: «Επί δύο χρόνια και κάθε μέρα, δέκα κυβικά χιλιόμετρα θαλασσινού νερού χύνονταν με ορμή 10.000 καταρρακτών του Νιαγάρα και πλημμύριζαν τα πάντα». Όσοι έμεναν στις παραλίες της πρώην λίμνης που ξεχείλιζε με ραγδαίους ρυθμούς, αφανίστηκαν, ενώ το κακό σταμάτησε, όταν πια η επιφάνεια του Εύξεινου Πόντου έφτασε στο ύψος της επιφάνειας της Μεσογείου. Τα νερά όμως ποτέ δεν έφτασαν στο ύψος της κορφής του Αραράτ, όπου υποτίθεται ότι άραξε η κιβωτός του Νώε.

Και 12.000 ή έστω 7.600 χρόνια πριν από την εποχή μας, οι άνθρωποι βρίσκονταν στο στάδιο της Νεολιθικής εποχής, ενώ ο γενάρχης των Εβραίων Αβραάμ υποτίθεται ότι έζησε γύρω στα 2.000 με 1.800 π.Χ. Και καμιά μαρτυρία δεν μπορεί να συνδέσει τον Νώε με την πλημμύρα της Μαύρης Θάλασσας.

Στο ευρύτερο Αιγαίο

Στη Σαμοθράκη, στα ιστορικά χρόνια, πίστευαν πως Θράκη και Μικρά Ασία ήταν κάποτε ενωμένες. Όμως, κάποια στιγμή, το στενό του Βοσπόρου σχίστηκε στα δύο κι ορμητικά τα νερά του Εύξεινου Πόντου χύθηκαν στο Αιγαίο και πλημμύρισαν τα νησιά, σε ροή αντίθετη από αυτή που μαρτυρούν τα γεωλογικά ευρήματα. Θρύλοι για μια τεράστια πλημμύρα που κατάστρεψε τα πάντα στη στεριά υπήρχαν και στη Ρόδο, στη Λυδία, στην Ιωνία. Κι ο ήρωας Βελλεροφόντης, όταν βρέθηκε στη Λυκία κι υποχρεώθηκε να κάνει τον έναν άθλο μετά τον άλλο, κάποια στιγμή αγανάκτησε από την τόση αδικία και παρακάλεσε τον Ποσειδώνα να τιμωρήσει τους βασανιστές του. Ο θεός έστειλε τότε ένα τεράστιο κύμα που αφάνισε τα πάντα στην πεδιάδα.

Ο ίδιος θεός έπνιξε και την Αττική. Ήταν τότε που έχασε την πόλη της Αθήνας στον διαγωνισμό του με την Αθηνά. Την πλημμύρα αυτή τη θυμόνταν και στην Αίγυπτο, αν κρίνουμε από τη διήγηση του ιερέα της Νηίθ στον Σόλωνα, όπως την περιγράφει ο Πλάτωνας στους περί Ατλαντίδας διαλόγους του: «Τα χώματα λιώσανε από τον νυχτερινό κατακλυσμό και τον σεισμό. Κι έτσι, όπως παρασύρθηκαν στη θάλασσα, έμειναν στην Αττική μόνον οι γυμνοί βράχοι: Οι λόφοι που και σήμερα σχηματίζουν το λεκανοπέδιο».

Στην Τροιζήνα, την πόλη στην απέναντι από την Αττική ακτή του Σαρωνικού, η θύμηση της μεγάλης πλημμύρας από το τεράστιο καταστροφικό κύμα συνδεόταν με την οργή του Θησέα εναντίον του γιου του Ιππόλυτου, όταν τον συκοφάντησε η Φαίδρα. Ο Ευριπίδης βάζει στο στόμα του αγγελιαφόρου την περιγραφή, με είκοσι στίχους στην τραγωδία του, «Ιππόλυτος». Λέει (σε μετάφραση Αθανάσιου Παπαχαρίση):

«Καθώς μπαίναμε σ' ένα έρημο μέρος, υπάρχει πέρα από τούτον τον τόπο ένα περιγιάλι, που απλώνεται πιο προς τον Σαρωνικό. Μια χλαλοή ακούστηκε απ' εδώ, όμοια με βροντή

του Δία μεσ' στη γης, κι απόλυσε ένα μούγκρισμα βαρύ, που να τ' ακούς και να τρομάξεις. Ορθά τότε προς τον ουρανό κεφάλι κι αφτιά στύλωσαν τ' άλογα. Κι εμάς δυνατός φόβος μας έπιασε, γιατί δεν ξέραμε από πού ήταν η βοή. Στα θαλασσόδαρτα ακρογιάλια ρίξαμε το μάτι μας κι είδαμε ένα θεόρατο κύμα να φτάνει ως τον ουρανό, τόσο που από το μάτι μου χάθηκαν οι γκρεμοί του Σκίρωνα^ο κι έκρυβε και τον Ισθμό και το βράχο του Ασκληπιού. Κατόπι φουσκωμένο κι απ' το φουρτούνιασμα της θάλασσας πολύ αφρό χοχλάζοντας τριγύρω του τραβάει προς τ' ακρογιάλι όπου βρισκόταν το τέθριππο αμάξι. Και καθώς χιμούσαν τα νερά και φουρτούνιαζε η θάλασσα, το κύμα ξέρασε ένα ταύρο, άγριο θεριό, που από το μουγκρητό του γέμιζε και φριχτά αντιλαλούσε όλη η γης και για όσους το κοιτάζαν τους φαινόταν θέαμα που τα μάτια τους δείλιαζαν να το κοιτούν».

Στο Αιγαίο, η προσπάθεια να ταυτιστεί η Σαντορίνη με τον κατακλυσμό και τη βύθιση της μυθικής Ατλαντίδας φούντωσε από το 1939, όταν πρωτοδιατυπώθηκε η άποψη ότι η έκρηξη του ηφαιστείου ευθύνεται για την καταστροφή της μινωικής Κρήτης. Η θαμμένη πόλη, που γύρω στα 1970 εντοπίστηκε στο Ακρωτήριο, έδωσε νέα ώθηση στις υποθέσεις αυτές. Ο καθηγητής Μαρινάτος επισήμανε ότι δεν είναι δυνατόν η συζήτηση αυτή να βασίζεται μόνο στον διάλογο του Πλάτωνα «Κριτίας», επειδή κύριος σκοπός του φιλοσόφου ήταν η διατύπωση ιδεών και όχι η παράθεση ιστορικών στοιχείων.

Υπάρχουν κι άλλες εκδοχές: Κάποιοι ερευνητές αναγνώρισαν στο πρόσωπο του μυθικού χάλκινου γίγαντα Τάλω (δώρο του Ήφαιστου στον Δία που τον παραχώρησε στον Μίνωα, για να φυλά την Κρήτη) την προσωποποίηση του ηφαιστείου της Σαντορίνης. Αν έχουν δίκιο, τότε ο Λευκός, ο γιος του γίγαντα, δεν είναι άλλος από την άσπρη στάχτη που σκέπασε την Κρήτη, όταν το ηφαίστειο εξερράγη. Ο Λευκός, λέει ο μύθος, σφετερίστηκε τον θρόνο του Ιδομενέα, τον οποίο εξόρισε, σκότωσε τη γυναίκα και την κόρη του κι αφάνισε δέκα πόλεις της Κρήτης. Ο Ιδομενέας ήταν εγγονός του τελευταίου Μίνωα. Κι ακόμη, ήταν ένας από τους μνηστήρες της Ωραίας Ελένης και ήρωας στον Τρωικό πόλεμο. Αν ο μύθος του Λευκού έχει κάποια ιστορική βάση, τότε το ηφαίστειο της Σαντορίνης συνέχισε να ταλαιπωρεί την Κρήτη και μετά τη μεγάλη έκρηξη του. Κι αυτός ίσως να είναι ο λόγος, για τον οποίο το νησί ερημώθηκε για μια ακόμη φορά. Ο Ηρόδοτος, στο κεφάλαιο 171, στο βιβλίο Ζ' της Ιστορίας του, γράφει: «Όταν (οι Κρήτες) γύριζαν από την Τροία, έπεσε πείνα κι αρρώστια σ' αυτούς και στα κοπάδια τους». Κι αυτή, κατά τον ιστορικό, ήταν η αιτία να ερημώσει το νησί για δεύτερη φορά.

Άλλωστε, τον καιρό που πέθανε ο Μίνωας, πράγματα τρομερά συνέβησαν σε κάποιο άλλο νησί. Για να τα εξηγήσουν οι αρχαίοι Έλληνες, επιστράτευσαν την αιώνια ζήλια ανάμεσα στον Δία και την Ήρα. Ο αρχηγός των θεών είδε κάποια στιγμή την κόρη του ποταμού Ασωπού, την όμορφη Αίγινα, που τον μάγεψε με τα κάλλη της. Την έκλεψε και την εγκατέστησε στο νησί Οινώνη, που από τότε ονομάστηκε Αίγινα. Εκεί, η νεαρή γυναίκα γέννησε τον Αιακό, που μεγάλωσε κι έγινε όμορφο παλικάρι.

Η Ήρα, καταπώς συμβαίνει με όλες τις συζύγους του κόσμου, μάλλον άργησε να μάθει τη νέα αυτή απιστία του άντρα της. Ο Αιακός ήταν πια μεγάλος όταν η οργή της θεάς έπεσε αμείλικτη στο νησί. Πυκνό το σκοτάδι σκέπασε τη γη, που γέμισε φοβερά σκουλήκια, ενώ δηλητήριο μετέτρεψε τα νερά σε περιφερόμενο θανατικό. Τα ζώα φόφησαν και οι άνθρωποι αφανίστηκαν. Μόνος του ο Αιακός τριγύριζε στην έρημη χώρα, ώσπου είδε στον κορμό κάποιας βελανιδιάς να κυκλοφορούν αμέτρητα μυρμήγκια. Ζήτησε από τον πατέρα του, τον Δία, να μετατρέψει τα μυρμήγκια σε ανθρώπους, ώστε να μην είναι μόνος. Το αίτημά του εισακούστηκε κι έτσι δημιουργήθηκε ο λαός των Μυρμιδόνων, που αργότερα μετανάστευσαν στη Θεσσαλία κι ευτύχησαν να έχουν ηγέτη τον Αχιλλέα, εγγονό του πρώτου βασιλιά τους. Μετά τον θάνατό του, ο Αιακός αναγορεύτηκε ένας από τους τρεις κριτές του Άδη.

(Ιστορία του Έθνους, 8.1.2011)